

An córas díleá: aistear an bhia

Súil thapa ar an gceacht

Tosaigh an ceacht trí fhiafraí cá dtéann an greim bia deireanach tar éis é a shlogadh. Foghlaimíonn na daltaí smaoineamh an aistir aontreo, ansin síneann siad putóg rópa ar an urlár agus leagann siad cúig chárta orgán san ord ceart. Brúnn siad liathróid bhog trí fheadán éadaigh chun an tonn bhrúite a mhothú a dtabharfar 'fáscadh' uirthi níos déanaí. Daingníonn plé bríomhar faoin gcúis atá leis an ord seo, agus ord atá mícheart d'aon ghnó ar an gclár, an bealach; ansin tarraingíonn na daltaí an t-aistear agus cuireann siad lipéid air sa Dialann Imscrúdaithe.

Cuspóirí foghlama

- Príomhchodanna an chórais díleá a chur in ord feadh aistear aontreo an bhia
- Mínigh go bhfáisceann matáin an bia ar aghaidh feadh na bhfeadán, agus gur fáscadh a thugtar ar an ngníomh seo

Roimh an gclog: réiteach

Priontáil sraith amháin de chártaí orgán do gach grúpa an lá roimh ré. Glan dhá nó trí lána ar an urlár (~2 m an ceann); is féidir téip ghreamaitheach a úsáid chun cosán na n-inní a mharcáil. Bíodh rópa/sreangán amháin, feadán bog éadaigh amháin (oibríonn stoca fada) agus liathróid bhog amháin réidh agat do gach grúpa, ach coinneigh as radharc iad go dtí céim an mhúnla.

Ábhair

Mír	Líon	Do gach	Foinse	Ionadach saor
rópa fada nó sreangán tiubh (thart ar 2–4 m, nó líne de théip ghreamaitheach)	1	grúpa	seomra ranga	líne de théip ghreamaitheach ar an urlár mar chosán na n-inní
cártaí orgán an chórais díleá (béal, easafagas, goile, stéig bheag, stéig mhór)	1	grúpa	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	cúig nóta ghreamaitheacha agus ainmneacha na n-orgán scríofa go mór orthu
feadán bog éadaigh (stoca fada nó muinchille éadaigh)	1	grúpa	seomra ranga	feadán déanta de chos riteoga glana a thugtar isteach ón mbaile (gearr oscailte é ag na ladhracha más gá, ionas gur féidir leis an liathróid teacht amach)
liathróid bheag bhog (cúr nó éadach)	1	grúpa	trealamh na scoile	péire stocaí rollta
Leathanach sa Dialann Imscrúdaithe	1	dalta	seomra ranga	páipéar bán le líne teidil don líníocht den aistear

Pointe sábháilteachta

Glan na siúltáin sula leagtar na rópaí síos; ná cuir rópa ar bith trasna an bhealaigh chuig an doras. Fanann na liathróidí boga ag gach lána nó deasc: gan iad a rolladh ná a chaitheamh trasna an tseomra.

Céimeanna teagaisc

- **An t-aistear aontreo:** Ná scríobh ach trí líne ar an gclár: córas díleá, aistear aontreo, agus easafagas (ea-sa-fa-gas). Coinnigh ainmneacha na gcúig stad agus an focal fáscadh den chlár. Léirigh do smaointeoireacht os ard: N'fheadar cad a thagann i ndiaidh an bhéil; is é mo thuar gurb é an t-easafagas atá ann; déanfaidh mé tástáil leis na cártaí.
- **Tóg an phutóg rópa agus léirigh an fáscadh:** Leag amach na lánáí ar dtús ionas nach dtrasnóidh na rópaí bealach siúil an dorais choíche; cuir leath den rang ag obair níos déanaí ná an leath eile má tá an spás teoranta. Léann na grúpaí gach cárta os ard agus socraíonn siad an t-ord iad féin sula leagann siad na cártaí feadh an rópa; seiceáil a n-ord in aghaidh béal, easafagas, goile, stéig bheag, stéig mhór gan é a rá ar dtús. Coinnigh an feadán éadaigh beagnach cothrom; fáisceann dalta taobh thiar den liathróid ina dtonnta, ansin tabhair 'fáscadh' mar ainm air, bunaithe ar an mothú sin.
- **An bhféadfadh sé a bheith ar aon bhealach eile?:** Plé ceithre nóiméad agus na daltaí ina seasamh, na rópaí fós ar an urlár. Fiafraigh cad a rachadh mícheart dá malartófaí an goile agus an stéig bheag, agus cén fáth nach mór an t-uisce a thógáil ar ais gar don deireadh. Brúigh orthu leis an gceist 'cén fáth a bhfuil sé sin tábhachtach?', ansin corn na rópaí agus cuir an trealamh ar shiúl sula bhfillleann na daltaí ar a suíocháin.
- **Aimsigh an t-ord mícheart:** Oscail an ghníomhaíocht idirghníomhach chun an sreabhadh a thógáil, agus cárta amháin san áit mhícheart d'aon ghnó, sula dtarraingíonn aon duine cárta. Tabhair cuireadh do bheirteanna teacht chuig an gclár agus éiligh cúiseanna a bhaineann leis an aistear aontreo, ní malartuithe ciúine. Nuair atá an t-ord ceartaithe, nasc na saigheada leis an bhfáscadh san fheadán éadaigh. Ná hiarr ar na daltaí fáscadh a léiriú trí rudaí a tharraingt ar an scáileán.
- **Taifead an t-aistear:** Tarraingíonn na daltaí na cúig stad san ord ceart ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe, le nóta gearr nó saighead don fháscadh. Siúil timpeall an ranga: Cad a thagann i ndiaidh an ghoile? Cá gcuirfidh tú marc don fháscadh? Glac le cruthanna simplí; seiceáil gurb í an stéig mhór an stad deireanach.
- **Cad a tharlaíonn ag gach stad?:** Spreag na daltaí chun cur síos a dhéanamh ar an obair a dhéanann gach orgán: cuireann an béal tús leis an mbriseadh síos, déanann an goile brúitín den bhia, cuireann an stéig bheag na codanna úsáideacha isteach san fhuil, tógann an stéig mhór an t-uisce ar ais, bogann an fáscadh an bia ó stad go stad. Má deir duine éigin go ndéanann an goile gach rud, stiúir an plé ar ais chuig cárta na stéige bige.

Cad ba cheart a fheiceáil

Is é an t-ord ceart ar an rópa agus ar an gclár ná béal → easafagas → goile → stéig bheag → stéig mhór. Ba cheart do na daltaí a rá gur fáscadh nó brú a bhogann an liathróid, ní an domhantarraingt amháin. Má chuireann grúpa an goile roimh an easafagas, nó má mhalartaíonn siad an dá stéig, níor thuig siad an cosán aontreo: siúil an líne leo agus fiafraigh cad a thiocfadh ina dhiaidh sin.

Míthuiscintí agus idirghabhálacha

- **Déanann an goile obair iomlán an díleá.** Tarraing aird ar ais ar chárta na stéige bige: is ansin go príomha a théann na codanna úsáideacha (cosúil leis an bhfuinneamh ó cheapaire) isteach san fhuil. Fiafraigh cén mhaith atá i mbrúitín an ghoile má tá obair fós le déanamh ag an gcéad stad eile.
- **Níl ann ach go dtiteann an bia síos na feadáin de bharr na domhantarraingthe.** Coinnigh an feadán éadaigh beagnach cothrom agus iarr orthu an liathróid a fháscadh ar aghaidh. Fiafraigh cad a rinne an obair (sleamhnú nó fáscadh?), ansin tabhair 'fáscadh' mar ainm ar an tonn sin.
- **Nuair a chaitear aníos, ciallaíonn sé sin go bhfuil an gnáthaistear déthroeo.** Admhaigh go socair gur féidir leis an gcorp, nuair a bhíonn duine tinn, an bia a bhrú an bealach mícheart, ansin fill ar an ábhar go tapa: is aontreo fós í an tsamhail laethúil, ón mbéal go dtí an stéig mhór.

Difreáil

Ag teacht chun cinn	Ag forbairt	Inniúil
• Ná tabhair don ghrúpa ach an chéad chárta orgáin agus an cárta deireanach, agus iarr orthu na trí stad sa lár a líonadh ar an rópa. • Oibríonn siad ina mbeirteanna ag bord an mhúinteora don fháscadh leis an bhfeadán éadaigh ionas go mothaíonn siad an tonn sula n-ainmnítear í.	• Tar éis dóibh an t-ord ceart a fháil, iarr orthu a thaispeáint cá háit a dtéann na codanna úsáideacha isteach san fhuil agus cá háit a dtógtar an t-uisce ar ais. • Leid ar leathanach na Dialainne: cuir marc ar an bhfáscadh le saighead idir na stadanna.	• Tabhair dúshlán do na daltaí a chríochnaíonn go luath a áitiú cén fáth nach féidir leis an stéig mhór a bheith roimh an stéig bheag, ag úsáid na smaointe faoin mbrúitín agus faoin uisce. • Fiafraigh: dá stadfadh an fáscadh, cad a tharlódh don aistear?

Nasc traschuraclaim

Tá nasc le OSPS, Mé Féin (ainmniú chórais an choirp a choinníonn slán sinn), agus leis an teanga ó bhéal agus beirteanna ag áitiú cén fáth nach féidir le hord mícheart ar an gclár oibriú.